

חלוק שער חד-שנתי ממשפחת הציפורניים (פברואר (2023

ערגה אלוני

תקציר: חלוק שער *Petrorhagia dubia* עשב חד-שנתי הממלא למשפחת הציפורניים. בעל עלים צרים ומוארכים וגבעול נושא תפרחת בגובה 20-40 ס"מ נושא עלים קצרים יושבים. התפרחת דמוית קרקפת בת מספר פרחים בראש הגבעול, עטופה חפים דקים קרומיים. הפרח בן 5 עלי גביע, 5 עלי כותרת ורודים, 10 אבקנים ושחלה. הפרחים פרוטאנדרים, הפרי הלקט מוארך.

=====

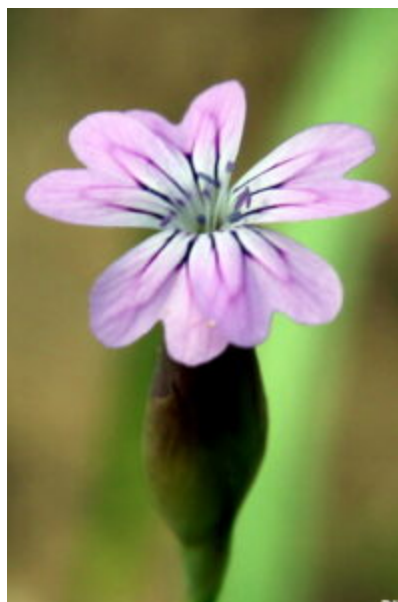
חלוק שער *Petrorhagia dubia*, הוא עשב חד-שנתי בעל פרחים ורודים עדינים הממלא למשפחת הציפורניים. בעבר שמו היה *Tunica velutina* (זהרי מ. פיינברון נ. 1959). כעבור שנים שונה שם הסוג ל- *Petrorhagia velutina* (זהרי מ. 1961). הצמח שומר בעברית על שם הסוג הראשוני חלוק *Tunica*. לצמח גבעולים דקים זקופים ודלילים ולא מסועפים בגובה 20-40 ס"מ, בעלי כסות שער רך ובהיר. פרקי הגבעול בולטים אליהם צמודים עלה או זוג עלים פשוטים נגדיים, יושבים-חסרי פטוטרות. העלים מוארכים מסתיימים בקצה חד, שפתם תמימה פני העלה בעלי כסות שער רכה דלילה וקצרה. בבסיס הצמח מצויים עלים ארוכים מאלה ארכם 1-5 ס"מ רוחבם 0.5 ס"מ (Zohary M, 1966)

חלוק שער: מימין, קבוצת צמחים בעלי גבעול ארוך ודק נושאים פרחים שטרם נפתחו. צילמה ערנה אלוני©. משמאל גבעול שער וזוג עלים מוארכים. צילם נועם עביצל המקור "צמח השדה"

הפרחים דו-מיניים, נכונים בעלי עטיף כפול לרוב נושאים על קצה הגבעול. ערוכים בתפרחת דמוית קרקפת הנושאת 2-4 פרחים עטופים בבסיסם בחפים דקים קרומיים וחומים. 5 עלי הגביע קרומיים ירוקים חומים בעלי 15 עורקים מסודרים ב5 קבוצות (פינברון-דותן, דנין, 1991) לרוב מוסתרים בחפים. עלי כותרת 5, בסיסם צר ומאורך דמוי ציפורן המתרחב לאונה מעוגלת רחבה מפורצת בראשה. העלה עטור עורקים דקים סגולים בולטים בצבעם חסרי סימטריה אחידה: לעיתים נסגרים למעגל בשולי העלה לעיתים צפופים מקבילים או חסרים. אבקנים 10 שאינם בגובה אחיד, זיריהם לבנים דקים והמאבקים סגולים ניצבים שלא מבשילים יחד. לעיתים 5 אבקנים מפושקים, מסודרים בדור הקרוב לכותרת, ולעיתים 3 עד 5 זקופים. בבסיסם צופנים מפרישי צוף (דנין 1983). הפרח פרוטאנדר- (האבקנים מבשלים לפני הבשלת השחלה) פרושו, לא מתקיימת הבשלה בו זמנית של שני הזוויגים בפרח ומטרתה למנוע או להקטין ככל שאפשר האבקה עצמית. השחלה בת 2-5 מגורות ושני עליים (שמידע 2005), האבקה הפרחים נעשית ע"י חרקים.

חלוק שער: מימין, תפרחת דמוית קרקפת עטופה בחפים קרומיים דקים. באמצע פרח בתחילת פריחה בו הבשילו אבקנים לפני השחלה (פרוטאנדרי). משמאל שלב הפרי- הלקט עטוף בחפים. צילמה ערגה אלוני ©

לאחר ההאבקה והפריה מתפתח פרי שהוא הלקט מוארך הנישא על גבעול קצר הנקרא (גינפור) - נושא-פרי. ההלקט מכיל זרעים ובראשו 5 שיניים. הזרעים דמויי קסדה עטורים גבשושיות חרוטיות. גודל זרע 1-1.4 מ"מ. עם הבשלת ההלקט השיניים נפרדות זו מזו מתפשקות לצדדים וההלקט נפתח. הזרעים הבשלים מתפזרים באמצעות תנועת הגבעול.

הצמח מטיפוס ים-תיכוני היה נפוץ בעבר בשטחים מעובדים בעיקר בשדות תבואה וקטניות. המעבר לעיבוד מכני וריסוס השטחים כנגד עשבייה דכאו את ההתפשטות שלו והוא הפך למצוי פחות. הצמח גדל בקרקעות קלות עד כבדות וכן על טוף ואבן חול בצפון הגולן ולרגלי החרמון. גדל בארץ בחוף הגליל ובעמק עכו, שרון, פלשת, גליל עליון, כרמל, הרי יהודה, צפון הנגב והגולן. ברחבי העולם גדל בקליפורניה בטקסס ובמיסיסיפי, לשם הגיע כנראה באמצעות זרעים מאזור איטליה או סיציליה שהיו מעורבים בשקי זרעים שנועדו לזריעתם בשדות מעובדים (Flora of North America). הצמח הוא דיפלואידי $2n = 30$ (Thomas & Murray 1981) נפוץ בדרום אירופה בעיקר באזור הים התיכוני בצפון אפריקה ובאוסטרליה (KEW). בארץ גדלים שלושה מינים בסוג חלוק שנים מהם נדירים.

ספרות

דנין א (אלון ע עורך) 1983. החי והצומח של א"י אנציקלופדיה שימושית מאוירת. משרד הביטחון, החברה להגנת הטבע. כרך 10 עמ' 49-51.

זהרי מ. פיינברון נ. 1961. מגדיר לצמחי א"י הוצאת המגדיר ירושלים תשכ"ב.
זהרי מ. 1976. מגדיר חדש לצמחי ישראל עם עובד בע"מ תל אביב.
פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה ירושלים.
שמידע א. 2005 צמחי ישראל המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י הוצאת מפה.

Thomas SM. Murray BG. 1981. Breeding systems and hybridization in
Petrorhagia sect Kohlrauschia (Caryophyllaceae). Plant Systematics and
Evolution 139 p. 77-94

KEW Plants of the World Online <https://powo.science.kew.org>

<https://swbiodiversity.org> SEINet Arizona-New Mexico Chapter

Flora of North America: www.Flora.org

SEINet Arizona-New Mexico Chapter <https://swbiodiversity.org>

Zohary M, 1966: Flora Palaestina The Israel Academy of Sciences and
.humanities Jerusalem Vol. 1 p. 106

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע. **חלוק שער** צמח חד-שנתי ממשפחת הציפורניים (פברואר 2023),
פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 8.

[חלוק שער חד-שנתי ממשפחת הציפורניים \(פברואר 2023\)](#)

=====
